

ALINA AFANASJEW

1930-2018

Alina Afanasjew, z domu Ronczewska – artystka, scenografka, autorka bajek.

Urodziła się 27 czerwca 1930 roku w Wilnie. Przed wojną przez jakiś czas mieszkała we Lwowie, a w 1945 roku wyprowadziła się wraz z rodziną do Sopotu. Alina była ambitną uczennicą, marzącą o studiowaniu medycyny. Ponieważ od siódmego roku życia jej zakres słuchu zmniejszył się o 60%, musiała porzucić tę ambicję, w zamian zajęła się sztuką. W 1957 roku wyszła za mąż za Jerzego Afanasjewa, pisarza i współtwórcę legendarnego teatrzyku studenckiego Bim Bom. Razem z nim w latach 1959- 1965 prowadziła teatr „Cyrk rodziny Afanasjefów”. W 1961 roku skończyła studia w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Gdańsku, uzyskując absolutorium z malarstwa ściennego. W tym samym roku wraz z mężem wydała książkę dla dzieci *Czarodziejski młyn*, która następnie była wystawiana na deskach Teatru Miniatura.

W życiu zawodowym związała się przede wszystkim z teatrem – pracowała jako scenograf w Teatrze Muzycznym w Gdyni. Tworzyła scenografię do wielu sztuk w teatrach, między innymi w Łodzi, Warszawie, Trójmieście, a także do przedstawień Teatru Telewizji Polskiej.

Jej drugą pasją było pisanie; zadebiutowała opowiadaniem *Motyl* w Polskim Radiu. W prasie pierwszy tekst opublikowała w czasopiśmie „Litery” w 1963 roku. Była współautorką słuchowiska *Czerwony kaczorek*, napisała również pamiętnik *Uwięziona kolęda* oraz wspomnienia *Książęta i żebracy*.

Była członkinią Związku Polskich Artystów Plastyków, Związku Autorów i Kompozytorów Scenicznych (ZAiKS), Związku Artystów Scen Polskich i od 1989 roku – Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. W 1980 roku przystąpiła do Społecznego Komitetu Budowy Pomnika „Poległych Stoczniovców 1970” w Gdyni, a rok później wstąpiła do Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”.

W latach 1990-1996 była radną Miasta Sopotu, gdzie pełniła funkcję przewodniczącej Komisji Kultury. Od 1997 roku mieszkała w gdańskiej dzielnicy Przymorze.

W 2007 roku została laureatką Nagrody Prezydenta Miasta Gdańska w Dziedzinie Kultury, a rok później otrzymała Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarła 17 czerwca 2018 roku. Została pochowana w Sopocie.

Bibliografia

Afanasjew, A., Afanasjew, J., *Czarodziejski młyn*, Gdynia 1961.

Afanasjew, A., *Książęta i żebracy*, Gdańsk 2003.

Afanasjew, A., Woźniak, T., Szmaciński, A., *Uwięziona kolęda*, Gdańsk 1991.

Alina Afanasjew, <http://sopocianie.muzeumsopotu.pl/relacja/alina-afanasjew>. Dostęp: 22.11.2018.

Antoniewicz, G., *Alina Afanasjew. W piwnicy pod Aniołem*, [w:] *Znani nieznani. Opowieści o Gdańszczanach*, Gdańsk 2005, s. 13-17.

Mroczkiewicz, M., Grzybowski, J., *Alina Afanasjew*, <http://www.old.wbpg.org.pl/sowniklista.php?pisarz=14>. Dostęp: 21.11.2018.

Autorka: Anna Zielińska-Fedoruk

MARTA ALUCHNA-EMELIANOW

ok. 1906-1991

Jedna z „najpierwszych polskich poetek”, jak mawiali o niej krytycy. Członkini Związku Literatów Polskich (ZLP). Słupszczanka.

Urodziła się w roku 1906 koło Włodawy, w rodzinie zarządcy majątku, agronoma Piotra Aluchny i Tekli z Kulikowskich. Ze względu na charakter pracy ojca, wielodzietna rodzina często zmieniała miejsce zamieszkania. Marta zdała maturę w Gimnazjum im. Klaudyny Potockiej w Pułtusku, następnie zdobyła uprawnienia pedagogiczne i rozpoczęła pracę nauczycielki w Wilnie, a także, jednocześnie, studia polonistyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego. W ich trakcie poznała Czesława Miłosza, Pawła Jasienicę i wielu innych wybitnych twórców dwudziestolecia międzywojennego. W tamtym czasie była jedną z nielicznych studentek.

Wyszła za mąż za Henryka Kolatora i wkrótce na świat przyszła ich córka, Aldona. Marta doskonale łączyła wszystkie życiowe role. Mając ledwo dwadzieścia lat aktywnie włączała się w życie studenckie i literackie ówczesnego Wilna. Debiutowała w 1929 roku wierszami w almanachu Koła Młodych Polonistów Spod arkad, wydanym przez grupę awangardowych poetów. Publikowała także w periodyku akademickim „Alma Mater” oraz w poznańskiej „Tęczy”. Należała do słynnej grupy poetyckiej „Żagary”. Uchodziła za kobietę o pięknej urodzie, błyskotliwym umyśle i wielkim zaangażowaniu społecznym.

Jej poetyckie juvenalia ujawniają rys, który pozostanie w poezji Emelianow do końca – niezwykle uwrażliwienie na przyrodę. Człowiek według niej jest immanentną częścią natury i jest z nią nierozzerwalnie związany.

Po rozwodzie z Kolatorem, wyszła za mąż za lekarza, Sergiusza Emelianowa. Po wybuchu II wojny światowej została pozbawiona przez władze litewskie prawa do nauczania. W roku 1941 przeniosiła się do Warszawy; jej mąż w wojennej zawierusze zaginął. Zamieszkała z córką w konspiracyjnym mieszkaniu starszej siostry przy ul. Filtrowej 68. Tam też zastało ją Powstanie Warszawskie. Po jego upadku została wywieziona z dzieckiem na przymusowe roboty do Ransgsdorfu pod Berlinem. Po zakończeniu wojny wróciła do Warszawy, aby przez Olsztyn dotrzeć do Słupska. Tam podjęła pracę jako polonistka, jednocześnie współorganizując lokalną oświatę, wciąż tworzyła wiersze. Dużo publikowała, między innymi w „Twórczości”, „Życiu literackim”, „Przeglądzie kulturalnym”, „Nowej Kulturze” oraz almanachach i antologiach zarówno regionalnych, jak też ogólnopolskich.

Była laureatką wielu konkursów poetyckich, a po wydaniu pierwszego tomiku *Próba liryki* (1961, Wydawnictwo Poznańskie) i kolejnego, *Szukanie kształtu* (1962), została przyjęta w roku 1962 do ZLP. Wydała ponadto: *Popiół i proch* (1963), *Wiem i nie wiem* (1968), *Świta dzień* (1975), *Wiersze wybrane: 1929–1975* (1978), *Tęsknota za jednoznacznością* (1989). Pośmiertnie ukazał się jej tomik *Wiersze ostatnie* (1995) oraz wybór *Wiersze publikowane i niepublikowane* (1997).

Marta Aluchna-Emelianow zapisała się w pamięci słupszczyzan jako niezwykła i wyjątkowa. Po przejściu na emeryturę prowadziła czytelnię na dworcu PKP. Stworzyła tam miejsce niemal kultowe, gdzie rozmowom o literaturze, życiu, historii, filozofii nie było końca. Miała wielki urok osobisty i ujmujący sposób bycia. „Matkowała” kolejnym pokoleniom adeptów pióra, którzy niemal o każdej porze mogli wpaść na herbatkę do jej gościnnego i otwartego domu przy ulicy Zamkowej. Była wreszcie wielkim autorytetem dla słupskich polonistów, chętnie przyjmowała zaproszenia na wieczory autorskie. Miała świetny kontakt z młodzieżą. Uwielbiała koty.

Zmarła 26 września 1991 roku w Słupsku. Jej imieniem nazwana została jedna ze słupskich ulic, a także na frontonie domu, w którym mieszkała, wmurowano tablicę pamiątkową.

Bibliografia

- Marta Aluchna-Emelianow. *Bio-bibliografia*, oprac. A. Świetlicka, Słupsk 1998.
Znani Słupszczyanie. *Szkice biograficzne z powojennych dziejów miasta*, red. A. Świetlicka, E. Wiśławska, Słupsk 2003.
Emelianow, M. A., *Szukanie kształtu*, Spółdzielnia Wydawnicza Czytelnik, 1962.
Emelianow, M. A., *Popiół i proch*, Poznań, 1964.
Emelianow, M. A., *Wiem i nie wiem*, Poznań, 1968.
Emelianow, M. A., *Świta dzień*, Poznań, 1975.
Emelianow, M. A., *Wiersze wybrane: 1929–1975*, Poznań, 1978.
Emelianow, M. A., *Tęsknota za jednoznacznością*, Wydawnictwo Literackie Baltic, 1989.
Emelianow, M. A., *Wiersze publikowane i niepublikowane*, Dom Grobów Słupskich, Zeszyt 5, 1997.
Wspomnienia Rodziny – Maria Kido- Wójciak, wnuczka, Mirosław Kido, wnuk

Autorka: Małgorzata Lenart

PELAGIA ANFLINK

1882 - lata 70. XX wieku

Pelagia Anflink (z domu Wejchan) – gdyńska bizneswoman lat dwudziestych i trzydziestych, urodziła się w 1882 roku.

Do Gdyni przyjechała w 1926 roku na urlop, ale szybko okazało się, że wypoczynek nie wchodził w grę. Pelagia Anflink, która prowadziła sklep z odzieżą w Poznaniu, nawet na wakacje wzięła ze sobą część swojej konfekcji. Już pierwszego dnia pobytu w nowopowstałym nadmorskim miasteczku wykupiła licencję kupiecką i szybko przekonała się, że to dobre miejsce na jej interes. Letnicy przyjeżdżający do Gdyni, a także sami mieszkańcy chętnie kupowali jej produkty. Sprowadziła więc z Poznania resztę kolekcji i otworzyła sklep w willi Stella Maris, którą z czasem zastąpił lokal przy ulicy Świętojańskiej 13. Niespełna dziesięć lat od przybycia do Gdyni Anflinkowa zarejestrowała dużą już działalność pod nazwą „Pelagia Anflinkowa. Bielizna Trykotaż Galanteria”.

Pani Pelagii nie można było odmówić odwagi: zamknęła poznański sklep, by spróbować sił w dopiero kształtującym się mieście, w którego rozwój szczerze wierzyła. Jej przebojowość i trud włożony w tworzenie przedsiębiorstwa zostały docenione i w dziesięciolecie działalności została odznaczona przez państwo za „pionierski wysiłek”. Bizneswoman jednak zrezygnowała ze zwyczajowego przyjęcia jubileuszowego. Oto ogłoszenie, które wysłała do prasy: „Apel do budowy koszar garnizonowych trafił mi do serca. Jest to bowiem myśl, która powinna być bliska wszystkim gdynianom. Pozwalam sobie zadeklarować złotych 200 na ten cel, zamiast przyjęcia z okazji 10-lecia istnienia mojej firmy w Gdyni” (Sokołowska 2015: 56). Tym samym została pierwszą kobietą w Gdyni, która dołożyła się do budowy koszar.

Anflink wierzyła w moc reklamy i nie szczędziła na nią pieniędzy. Istotną cechą jej ogłoszeń był ich personalny charakter, zawsze bowiem myślała o tym, do kogo ma je kierować. Zwracała się więc do mężów, którzy szukali odpowiedniego prezentu gwiazdkowego dla swoich żon, czy do turystów, którzy chcieli mieć najmodniejsze stroje plażowe. Dbała o to, by jej towar był zawsze najwyższej jakości i starała się być o krok przed innymi, dlatego gdy tylko usłyszała, że w mieście ma pojawić się wytwórnia kołder – ona już je miała w swojej ofercie i nie omieszkała oznajmić tego w prasie. Wzięła również udział w konkursie na najpiękniejsze okno wystawowe, który odbył się w Gdyni w 1934 roku. Anflink zajęła drugie miejsce „za bardzo gustowne i z prawdziwym smakiem artystycznym rozmieszczenie poszczególnych przedmiotów” (Sokołowska 2015: 58).

Warto nadmienić, że w życiu prywatnym również pozostawała rozsądną i postępową kobietą. Po śmierci pierwszego męża ponownie wyszła za starszego od siebie krawca, z którym spisała intercyzę o pełnej rozdzielności majątkowej. W czasie wojny jej sklep został skonfiskowany, a sama Anflink została przesiedlona do Generalnego Gubernatorstwa. W 1945 wróciła do Gdyni i zajęła lokal przy ul. 10 lutego 27. Niestety po 3 latach działalności powojennej musiała zamknąć interes z powodu zbyt wysokich podatków. W 1951 przeniósła się do Francji, gdzie zmarła na początku lat 70.

Bibliografia

Sokołowska M., *Kobiety Gdyni. Z kraju i ze świata*, Gdynia 2015.
Laik, Meandry mody, „Dziennik Bałtycki”, 1981, nr 27, s. 7.

Autorka: Anna Zakrzewska

DANUTA BADUSZKOWA

1919-1978

Danuta Baduszkowa (właściwie Karolina, primo voto Baduszka, tertio voto Korzeniowska, z domu Dostolikówna) – wieloletnia dyrektorka Teatru Muzycznego w Gdyni. Urodziła się 10 października 1919 roku w Stryju, zmarła 15 grudnia 1978 roku w Gdyni.

Życiowa wędrówka Baduszkowej rozpoczęła się we Lwowie, gdzie jeszcze przed wojną ukończyła Akademię Handlu Zagranicznego, w miejsce pierwotnie planowanych studiów aktorskich w Państwowym Instytucie Sztuki Teatralnej w Warszawie (ze względu na rodzinę pozostała we Lwowie). Następnie trafiła na Śląsk – w Czechowicach-Dziedzicach z sukcesem reżyserowała przedstawienia amatorskiej trupy teatralnej. Kolejnym, ostatnim przystankiem w jej życiu była Gdynia, gdzie osiadła na stałe i pozostawiła po sobie trwałą spuściznę i odcisnęła znaczący ślad w rozwoju polskiej sceny teatrów muzycznych.

Na Pomorze przyjechała z Gliwic w roku 1957 wraz z drugim mężem, Wacławem Śniadym. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej uczyniło go z dniem 1 stycznia 1958 roku pierwszym dyrektorem Teatru w Gdyni, w którym Danuta pełniła początkowo funkcję reżyserki. Posadę dyrektorki objęła w 1973.

Od momentu pojawienia się w gdyńskim teatrze Baduszkowa konsekwentnie i pracowicie budowała jego pozycję w regionie i w kraju. Była wizjonerką, udzielającą się w każdym aspekcie funkcjonowania teatru, pomagała jako suflerka, zmieniać dekoracje, a przede wszystkim reżyserowała. Kierując działalnością Teatru odważnie odeszła od tradycyjnej formy operetki, wprowadziła musicale do repertuaru. Jako jedyna w Polsce w 1973 roku nie zawahała się udostępnić desek kierowanego przez siebie ośrodka kultury na wystawienie nowatorskiej rock-opery Naga zespołu Niebiesko-Czarni. Ponadto starała się doprowadzić do stworzenia nowego krajowego repertuaru musicalowego.

Doprowadziła do budowy nowej siedziby Teatru Muzycznego w Gdyni, której ukończenia jednak nie doczekała.

Stworzyła pierwsze w kraju studium wokalnno-aktorskie, kształcące po dziś dzień kadry na potrzeby przyszłych spektakli. Państwowe Studium Wokalnno-Aktorskie w Gdyni nosi imię Baduszkowej. Kolejni dyrektorzy kontynuowali pozostawioną przez nią spuściznę. Baduszkowa do dziś jest inspiracją, by z odwagą właściwą sztuce wyprzedzać swoją epokę.

Bibliografia

Kitowski S., *Musicale, operetki, wodewile...*, Gdynia 2008.

Autorka: Katarzyna Katana

CLARA BAEDEKER

1857-1938

Lekarka, reformatorka, kustoszka kolekcji Wilhelma Stryowskiego. Urodzona w 1857 roku, zmarła w 1938 w Essen.

Od 1878 roku wraz z mężem mieszkała na gdańskim Zaroślaku nad Kanalem Raduni. Na przełomie XIX i XX wieku ukończyła studia medyczne. W 1906 roku wraz z Ludwigiem Gummertem, doktorem ginekologii, wydała książkę *Beiträge zur Reform der Frauenkleidung* w należącym do jej rodziny wydawnictwie Baedeker. Główną tematyką publikacji była szkodliwość gorsetów, które w znacznym stopniu przyczyniały się do deformacji kobiecego ciała. W książce Baedeker przekonywała o konieczności zreformowania odzieży damskiej, podając przykłady uszkodzenia narządów wewnętrznych.

Ponadto wygłaszała odczyty o zdrowym trybie życia, zachęcała do uprawiania sportów, działała na rzecz praw kobiet, aktywnie włączała się w działania sufrażystek. W trakcie I wojny światowej wraz z mężem opuściła Gdańsk i zamieszkała u krewnych w Essen. W 1917 zmarł jej mąż, Wilhelm Stryowski. Baedeker zorganizowała transport ciała do Gdańska i pochowała męża na nieistniejącym już cmentarzu Salvator przy dawnej Grenadiergasse (dzisiejsza ulica Na Stoku). Zawarła umowę, w ramach której władze Gdańska przyznały Baedeker dożywotnią rentę w zamian za przekazanie kolekcji Stryowskiego Muzeum Miejskiemu.

Clara nie wróciła już do Gdańska, zamieszkała na Dolnym Śląsku w rezydencji Stolbergów, pełniąc funkcję kustoszki zbiorów Stryowskiego. W 1934 roku w oliwskim Pałacu Opatów zorganizowała wystawę poświęconą twórczości męża. Napisała poświęcony mu szkic biograficzny, w którym przybliżyła jego życie i twórczość, odwołując się również do historii rodziny, opisując własne małżeństwo, a także sylwetki współczesnych Stryowskiemu artystów, jak choćby Davida Franza Carla czy Rudolfa Freytaga. Zawarła w nim również barwne i szczegółowe opisy ówczesnego Gdańska, szczególnie akcentując elementy związane z handlem morskim. Według jej wspomnień, wielokrotnie była portretowana przez męża. Zmarła w 1938 roku, została pochowana na cmentarzu Salvator.

Bibliografia

Clara Stryowski-Bädeker, *Wilhelm Stryowski zum Geburtstag*, Essen 1935.

Chodyński, A.R., *Rocznik Gdański*, t.36, Gdańsk 1976.

Hinrichsen, A., *Baedeker travel's guides, history of publishing house* 2008, http://www.bdkr.com/AWH_bibliography_pt1.pdf. Dostęp: 17.01.2018.

Autorka: Dominika Ikonnikow

ERWINKA BARZYCHOWSKA

1929-1939

Najmłodsza ofiara niemieckiego ataku na Poczta Polską w Wolnym Mieście Gdańsku i jednocześnie pierwsza dziecięca ofiara II wojny światowej w mieście.

Urodziła się 16 października 1929 roku, zmarła w wyniku odniesionych ran, kilka dni po swoich dziesiątych urodzinach, 20 października 1939 roku w Szpitalu Miejskim w Gdańsku, po siedmiu tygodniach hospitalizacji. Pochowana na Cmentarzu Ofiar Hitlerizmu (Cmentarz na Zaspie).

Była wychowanką dozorczy Poczty Polskiej Jana Pipki i jego żony Małgorzaty, która jako jedyna z rodziny przeżyła wojnę. Przybyła do nich prawdopodobnie z Kaszub – po śmierci matki, krewnej Małgorzaty Pipke. Uczęszczała do Macierzy Szkolnej w Domu Polskim w Gdańsku. W momencie ataku na budynek Poczty, w której mieszkała jej rodzina, Erwinka znajdowała się wewnątrz wraz z przybranymi rodzicami. Ukryli się w piwnicach, które zostały zalane benzyną przez niemieckich żołnierzy i podpalone miotaczami ognia. Została ciężko poparzona prawdopodobnie w chwili opuszczania budynku.

Od roku 2005 w budynku Zespołu Szkół Łączności znajduje się (widoczna przez szybę od strony ulicy Podwałe Staromiejskie) upamiętniająca dziewczynkę rzeźba autorstwa Hanny Kosteckiej. Zgodnie z zamysłem autorki, rzeźba symbolizuje łączność pokoleń. Historia Erwinki przypomina nam o bezsensownym okrucieństwie wojny i jej niewinnych ofiarach, a także o trudach małych pacjentów szpitali.

Jest patronką jednej z gdańskich ulic oraz akcji charytatywnych, takich jak „Daj misiaka dla dzieciaka”, podczas której zbierano pluszaki dla służb ratunkowych z przeznaczeniem dla małych poszkodowanych.

Bibliografia

Daniluk J., *Obrońcy Poczty Polskiej w Gdańsku*, broszura IPN „Patroni naszych ulic”, red. B. Zawarra, Gdańsk 1984.

Kamińska A., *Erwinka w Zespole Szkół Łączności*, <http://gdansk.naszemiasto.pl/archiwum/erwinka-w-zespole-szkollaczności,1034590,art,t,id,tm.html,1034590,art,t,id,tm.html>.

Dostęp: 30.09.2018.

Kosko-Frączek M., *Miejsce dla Erwinki...*, <http://ibedeker.pl/relacje/miejsce-dla-erwinki/>. Dostęp: 30.09.2018.

Obrona Poczty Polskiej 1 IX 1939, [w:] Gedanopedia, https://www.gedanopedia.pl/index.php?title=OBRONA_POCZTY_POLSKIEJ_1_IX_1939. Dostęp: 30.09.2018.

Autorka: Katarzyna Katana

ZOFIA BAUDOUIN DE COURTENAY

1887-1967

Malarka, projektantka witraży, twórczyni współczesnej teorii kompozycji monumentalnej. Urodziła się 2 stycznia 1887 w Tartu w Estonii, zmarła 28 marca 1967 roku w Częstochowie.

Zofia Baudouin de Courtenay była córką Jana, językoznawcy, oraz Romualdy (z domu Bagnickiej), lekarki i działaczki społecznej. Dzieciństwo i młodość spędziła z rodzicami w Krakowie i Petersburgu, gdzie uczyła się rysunku i malarstwa. W 1906 roku wyjechała na studia do Szkoły Sztuk Zdobniczych w Monachium, a w 1908 roku przeniosła się do Paryża. Tam przeżyła artystyczny i ideologiczny przełom, głównie pod wpływem ukraińskiego malarza monumentalnego Mychajła Bojczuka. Bojczuk postulował nawrót do dawnych technik fresku i tempery czasów starej Italii i Bizancjum. W latach 1910–1914 Baudouin de Courtenay wraz z grupą zgromadzoną wokół tego artysty przebywała na terenie obecnej Ukrainy i Rosji, gdzie brała udział w konserwacji polichromii cerkiewnych. I wojnę światową spędziła w Petersburgu, skąd dla podreperowania zdrowia wyjeżdżała kilkakrotnie do Finlandii. Pierwsza wystawa jej prac miała miejsce w 1917 roku właśnie w Helsinkach.

Po wojnie wróciła do Polski. W 1921 roku wykonała wraz z Heleną Schramm dekorację malarską kościoła w Jarosławiu, zaś rok później pracowała nad polichromią świątyni w Starachowicach. W 1930 roku udała się w artystyczną podróż do Włoch, w trakcie której poznawała antyczne techniki malarskie, szczególnie dotyczące fresków w Pompejach. Jej przedwojenne realizacje dla polskich kościołów obejmują między innymi polichromie w Raciążku, Bielawach czy Radziejowicach. Zaprojektowała również witraże dla kościoła św. Anny w Wilnie, jednak wybuch II wojny światowej przerwał ich realizację. W czasie okupacji mieszkała w Zalesiu Górnym. Po wojnie przez krótki czas prowadziła pracownię malarstwa monumentalnego w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Warszawie.

W latach czterdziestych i pięćdziesiątych pracowała nad dziełami sztuki dla kościołów w Gdańsku i Sopocie. W kościele św. Jakuba zaprojektowała witraż oraz „neobizantyjskie” polichromie w prezbiterium – witraż przetrwał, polichromie zamalowano podczas remontu. Jest również autorką projektu witrażu w kościele św. Elżbiety oraz polichromii, zamalowanych podczas renowacji tego kościoła. W archikatedrze w Oliwie wykonała stacje Męki Pańskiej wiszące na filarach w nawie głównej (obecnie usunięte i zastąpione innymi) oraz zaprojektowała witraż nad ołtarzem głównym. W sopockim kościele św. Jerzego wykonała freski w prezbiterium, przedstawiające cud rozmnożenia chleba oraz grupę polskich świętych i błogosławionych.

Była osobą o głębokiej duchowości, silnie łączącą religijność z uprawianą przez siebie sztuką, na wzór członków bractw artystycznych, takich jak nabiści i prerafaelici. Pomimo słabego zdrowia i chorób płuc, nie rezygnowała ani z pracy przy mokrym tynku w przypadku fresków, ani z bezpośredniego nadzoru nad wykonywaniem witraży, szczególnie w jej ostatniej realizacji w kościele św. Antoniego w Częstochowie. Zmarła w 1967 roku, pochowano ją na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Bibliografia

Bilewicz H., *Polichromie Zofii Baudouin de Courtenay w kościołach Gdańska i Sopotu*, „Sacrum et Decorum”, 8 (2015), nr. 8, s. 139–150.

Smoleń W., *Twórczość malarska Zofii Baudouin de Courtenay*, „Roczniki Humanistyczne” 17 (1969), z. 5, s. 33–45.

Autorka: Anna Sadowska

HILDEGARDA BIGOCKA ps. „Bigosia”, „Halina”, „Hilda”, „Maria”

1910-1943

Harcerka, założycielka sportowej sekcji dla pań, kurierka Armii Krajowej.

Urodziła się 2 czerwca 1910 roku w Wyczlinie, w rodzinie Adolfa i Agaty (z domu Dopka). Później przeprowadziła się do Gdańska i pracowała jako urzędniczka w Banku Polsko-Brytyjskim. Tutaj też dołączyła do gdańskiego klubu „Gedania”. Początkowo zrzeszał on wyłącznie mężczyzn: urzędników bankowych i pocztowych, kolejarzy, nauczycieli, rzemieślników, kupców i studentów. W 1930 roku, właśnie za sprawą dwudziestoletniej wówczas Bigockiej, powstała przy „Gedanii” sekcja żeńska. Kobiety uprawiały tam lekkoatletykę, siatkówkę, strzelectwo i sporty zimowe. W Wolnym Mieście Gdańsku w latach trzydziestych przynależność do polskich klubów sportowych była także manifestacją polskości (Danielewicz 1985: 114).

Hildegarda Bigocka była jedną z czołowych zawodniczek „Gedanii”. Jednakże jej późniejszą działalność zdeterminowało przyłączenie się do Przystosobienia Wojskowego Kobiet (PWK), w którym szybko została instruktorką. Jej specjalizacją była dywersja pozafrontowa, zajmująca się między innymi tworzeniem zakonspirowanych grup wykwalifikowanych konspiratorów i dywersantów w kraju i za granicą (Michalska 1988: 40).

Gdy wybuchła wojna Bigocka została kurierką łączności zagranicznej komórki „Zagroda” Oddziału Łączności konspiracji Komendy Głównej Armii Krajowej na trasie północnej do Gdańska. Realizowała różne zadania na Wybrzeżu, przede wszystkim jednak zbierała informacje o transportach wojskowych. Główna siedziba „Zagrody” mieściła się w Gdyni, kierowała nią zamieszkała w tym mieście Marianna Pyttel (pseudonim „Ligia”), z którą od 1942 roku współpracowała Bigocka, posługująca się pseudonim „Hilda”. To właśnie ona w kwietniu 1943 roku pilotowała Jana Nowaka-Jeziorańskiego, wystannika Polskiego Państwa Podziemnego do rządu Emigracyjnego w Londynie, na trasie Warszawa-Gdynia w jego pierwszej drodze do Szwecji (stamtąd kurier udawał się do Londynu). W czerwcu tego samego roku wybrała się tam ponownie, by go odebrać i zawięzić mu zestaw dokumentów. Niestety, została aresztowana w Nowym Dworze Mazowieckim. Po ciężkich przesłuchaniach na Szucha, w Pomiechówku i na Pawiaku została wywieziona do obozu w Auschwitz, gdzie 14 grudnia 1943 roku została rozstrzelana.

Pośmiertnie odznaczono ją Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari.

Bibliografia

Ciesielska, T., *Z gdańskiego memoriału Marii Wittek*, <https://zawacka.pl/biuletyny/Biul57.pdf>. Dostęp: 4.12.2018.

Danielewicz, G., *Telegrafistka Poczty Polskiej*, [w:] *Polki w Wolnym Mieście Gdańsku*, red. G. Danielewicz, M. Koprowska, M. Walicka, Gdańsk 1985, s. 114–115.

Michalska, H., *Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939-1945; poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej*. Warszawa 1988.

Sielski, M., *Gdynia pamięta o Kurierze z Warszawy*, http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/1,35612,5743565,Gdynia_pamieta_o_Kurierze_z_Warszawy.html. Dostęp: 4.12.2018.

Autorka: Anna Zielińska-Fedoruk

ANNA BURDA

1911-2010

Nauczycielka, harcerka; nazywana „Aniołem z Ravensbrück”. Urodzona 5 lipca 1911 roku w Łodzi.

Ukończyła łódzkie, elitarne gimnazjum im. Emilii Sczanieckiej. Jako nastolatka wstąpiła do harcerstwa; ukończyła nawet Szkołę Instruktorскую i otrzymała stopień podharc mistrzyni. W 1932 roku założyła I Drużynę Harcerską w Konstancynowie koło Łodzi. W latach 1937–1938 współorganizowała obozy letnie nad morzem dla dzieci z belgijskiej Polonii. W międzyczasie ukończyła Seminarium Nauczycielskie i została nauczycielką. Pierwszą pracę dostała w Szkole Powszechnej w Konstancynowie, a w 1938 roku przeniosła się do Wolnego Miasta Gdańska. Uczyła w szkole w Szymankowie koło Malborka, a następnie w Ełganowie (gmina Trąbki Wielkie).

Na samym początku wojny, już 1 września 1939 roku, Anna Burda została aresztowana przez SS-manów wraz z innymi okolicznymi działaczami i działaczkami. W czasie niewoli cała grupa była wielokrotnie przesłuchiwana i bita. Po trzech dniach zwolniono większość kobiet prócz Anny Burdy i Kunegundy Pawłowskiej, także nauczycielki. Zarzucano im przede wszystkim wrogość wobec Niemców i polonizację dzieci niemieckich na terenie Wolnego Miasta Gdańska. Czwartego września 1939 roku obie zostały przewiezione do gdańskiego więzienia przy obecnej ulicy Kurkowej. Stamtąd skierowano je na kilka tygodni do przymusowych prac polowych pod Wejherowem.

W kwietniu 1940 Anna Burda jako jedna z pierwszych Polek została wywieziona do obozu w Ravensbrück. Tam szybko włączyła się w działalność konspiracyjną, dzięki której zyskała przydomek „Anioła z Ravensbrück”. Pracowała między innymi w obozowej kuchni; swój blokowy przydział chleba oddawała innym, przemycała również dla więźniarek warzywa i lekarstwa, które zdobywała od znajomego aptekarza. Za swą niezłomną postawę kilkakrotnie była karana karcerem. Prowadziła również w obozie tajne nauczanie, głównie historii, ale również czytała koleżankom wiersze zarówno polskich poetów, jak i własne. Pomagała w niedzielnym przygotowaniu czytań z Ewangelii, przez co nazywana bywała „czarnym wikarym” – na przydomek wpływ miał także kruczoczarny kolor jej włosów. Pracując jako sprzątaczką w obozowych biurach, podsłuchiwała niemieckie radio, a następnie przekazywała wiadomości koleżankom. Razem z innymi harcerkami założyła tajną, obozową Drużynę Harcererek „Mury”, w której Burda pełniła funkcję podzastępowej zastępu „Cegły”.

Pod koniec wojny, podczas ewakuacji, pozostała w obozie, opiekując się chorymi więźniarkami. Później wielokrotnie uczestniczyła w pielgrzymkach byłych więźniarek Ravensbrück do Częstochowy.

Po wojnie wróciła do rodzinnej Łodzi, by opiekować się rodzicami. Za swą patriotyczną i niezłomną postawę otrzymała od ówczesnych władz oświatowych mieszkanie. Cały czas była instruktorką w Związku Harcerstwa Polskiego i pracowała jako nauczycielka języka polskiego w szkole średniej. Na emeryturę przeszła w 1978 roku.

W 2006 roku otrzymała tytuł Honorowego Obywatela Gminy Trąbki Wielkie, zaś w 2009 roku wręczono Annie Burdzie Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski.

Utrzymywała stały kontakt ze Szkołą Podstawową w Elganowie do czasu jej zamknięcia w 2000 roku. Do końca życia interesowała się wszystkim, co działo się w tej miejscowości.

Zmarła 1 listopada 2010 roku w Łodzi.

Bibliografia

Anna Burdówna, <http://www.trabkiw.ug.gov.pl/ug/index.php/pl/honorowi-obywatele/anna-burdowna>. Dostęp: 20.10.2018.

Order dla Anny Burdy, <http://www.prezydent.pl/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/ordery-i-odznaczenia/art,530,order-dla-anny-burdy.html>. Dostęp: 20.10.2018.

Jagielski T., *Anna Burdówna – niezwykle życie nauczycielki*, <http://pruszczgdanski.naszemiasto.pl/artukul/wspomnienie-anna-burdowna-niezwykle-zycie-nauczycielki,3915436,art,t,id,tm.html>. Dostęp: 20.10.2018.

Wińska U., *Zwyciężyły wartości. Wspomnienia z Ravensbrück*, Gdańsk 1985.

Autorka: Anna Zielińska-Fedoruk